

Του Χρίστου Γεωργούση

«Συκή πετραίη πολλές βόσκουσα κορώνας», γράφει ο Αρχίλοχος σε ένα του ποίημα. Η πέτρινη συκιά που βόσκει πολλές κουρούνες. Η πέτρα, το δένδρο, το πουλί και ο ποιητής. Μια σχέση και μια ενότητα που αφήνει στο χρόνο τα σημάδια της.

Προσπαθούμε να βρούμε τις πολλές σχέσεις της γεωλογίας με τον πολιτισμό. Ας κάνουμε μια προσπάθεια να βρούμε τη σχέση της πέτρας με την Ιστορία, με την Οικονομία, με την Τέχνη, με την καθημερινή ζωή, με την ποίηση, με τα πάντα.

Πέτρες και Ιστορία

ΜΕ ΒΑΣΗ τις πέτρες διακρίνονται τα διάφορα στάδια του πολιτισμού. Παλαιολιθικός και Νεολιθικός Πολιτισμός, Εποχή του Χαλκού και Εποχή του Σιδήρου. Ο χαλκός και ο σίδηρος βρίσκονται με τη μορφή ορυκτών. Αποτελούν συστατικά πετρωμάτων.

Πέτρες και καθημερινή ζωή

Με τις πέτρες τα βάζει ο αγρότης στην καθημερινή ζωή του στις Κυκλάδες. Ξεπετρώνει το χωράφι του και βάζει στην άκρη τις πέτρες για να χτίσει τις ξερολιθιές. Να εμποδίσει τα χώματα να κατέβουν στη θάλασσα. Τα σπίτια τα χτίζουμε με πέτρες και σε κάθε τόπο έχουν τα δικά τους ονόματα. Εδώ ψαρόπετρες, σχιστόλιθοι, αλλού άλλα πολλά ονόματα.

Πέτρες και Οικονομία

Δεν είναι μόνο η αγροτική ζωή, που έχει να κάνει με τις πέτρες και τα χώματα, αλλά και άλλοι κλάδοι της πρωτογενούς και δευτερογενούς οικονομικής δραστηριότητας. Πρόκειται για την εξορυκτική δραστηριότητα και τις συγγενεύουσες με αυτήν βιοτεχνικές και

βιομηχανικές δραστηριότητες. Εδώ ανήκει επίσης και η οικοδομική δραστηριότητα. Στην Πάρο και στις άλλες Κυκλάδες υπάρχουν περιοχές με το όνομα «Καμίνια». Το ασβεστολιθικό πέτρωμα και τα μάρμαρα μετατρέπονταν σε ασβέστη.

Πέτρες εμπόριο και θάλασσα

Από το 7.000 π.Χ. ο Κυκλαδίτης εμπορεύεται την πέτρα. Ο οψιδιανός της Μήλου γίνεται πολύτιμο προϊόν και ταξιδεύει στο Αιγαίο για να μεταφέρει τεχνογνωσία και την πρώτη ύλη. Ο οψιδιανός και ο χαλαζίας γίνονται όπλο, εργαλείο, απαραίτητο εξάρτημα του σπιτιού και του ανθρώπου-κυνηγού. Μετά από αιώνες από το ίδιο νησί εξάγεται η μυλόπετρα και ο καολίνης.

Πέτρες και τέχνη

Το μάρμαρο χρησιμοποιήθηκε όχι μόνο στην τέχνη, αλλά και στη γραφή. Η Πάρος έδωσε το σώμα της Αφροδίτης της Μήλου και του Ερμή του Πραξιτέλη. Οι επιγραφές που βρέθηκαν σε κομμάτια μαρμάρου βοήθησαν τους ιστορικούς για να βγάλουν πολλά συμπεράσματα. Οι κίονες που στήριξαν τα αρχαία οικοδομήματα και τους ναούς ήταν συνήθως από μάρμαρο.

Ο γρανίτης χρησιμοποιήθηκε λιγότερο.

Τα Κυκλαδικά ειδώλια έγιναν από το μάρμαρο της Πάρου και της Νάξου.

Ο σχιστόλιθος έδωσε επίσης εμπνεύσεις σε πολλούς λαϊκούς αρχιτέκτονες για τη λαϊκή αρχιτεκτονική. Ανεμόμυλοι, περιστεριώνες, ξερολιθιές (αιμασιές, πεζούλες) και άλλες κυκλαδικές κατασκευές στηρίχτηκαν πολύ στις ιδιότητες και στην ομορφιά του σχιστόλιθου.

Πέτρες και λογοτεχνία

Αλλά και η λογοτεχνία, η ποίηση κυρίως, στήριξε τις εμπνεύσεις της στα θαύματα της πέτρας. Ο Ελύτης στο Άξιον Εστί μιλά για το σκληρό χαλαζία και για τον Κυκλαδικό σχιστόλιθο. Ο Σεφέρης μιλά για τις πέτρες, τη μοίρα του (Πέτρες των Μυκηνών, πέτρες της Σαντορίνης).

Πέτρες και ονόματα

Ο ρόλος που παίζει η πέτρα στη ζωή και τον πολιτισμό της έδωσε και ονόματα πολλά. Πέτρα, χαλίκι, χουλάκια, χοχλίδι, σκύρον (και Σκύρος), ξέρα, κάβος, βράχος, λίθος. Η γεωλογία δίνει επίσης ονόματα. Κροκάλες, λατύπες, κροκαλοπαγή κ.λ.π.

Οι πέτρες ζουν!

Η ζωή είναι μια γεωχημική διαδικασία της γης. Έτσι είπαν ο Βερνάντσκι και ο Χάτσινσον. Ο Άγγλος Τζέϊμς Λόβλοκ συγκλόνισε τον κόσμο της επιστήμης ισχυριζόμενος ότι το γεωλογικό περιβάλλον δεν είναι μόνον το προϊόν και το κατάλοιπο της προηγούμενης ζωής, αλλά επίσης μια ενεργός δημιουργία ζωντανών όντων. Οι ζωντανοί οργανισμοί, έλεγε ο Λόβλοκ, ανανεώνουν και ρυθμίζουν συνεχώς τη χημική ισορροπία του αέρα, των θαλασσών και του εδάφους, για να εξασφαλίσουν τη συνέχιση της ύπαρξής τους. Ο Λόβλοκ θεωρεί τη Γαία έναν αυτοσταθεροποιούμενο μηχανισμό, αποτελούμενο από συνδυασμένα ζωντανά και μη ζωντανά όντα-οργανισμούς και φυσικά περιβάλλοντα-που αλληλοεπηρεάζονται, με τρόπους που διατηρούν τη σχετικά σταθερή θερμοκρασία της γης και τη χημική της ισορροπία, σε όρια που ευνοούν τη ζωή. Με λίγα λόγια: Η γη ζει. Οι πέτρες ζουν. Τα ζωντανά όντα γίνονται νιτρικά άλατα, χώμα κι αυτά δίνουν πέτρα. Η πέτρα με τη σειρά της δημιουργεί και επιτρέπει την ανάπτυξη ζωής.

Ο σημερινός άνθρωπος

Ο σημερινός άνθρωπος βρίσκεται στο μεταίχμιο πέτρας και μετάλλου-πλαστικού. Υπάρχει εδώ μια διάσταση, ένα ρήγμα, μια τραγωδία. Το τέκνο της πέτρας ονειρεύεται ένα κόσμο με τη σύγχρονη τεχνολογία. Αγνωώντας ότι και τα συστατικά του υπολογιστή τα μικροσίπς και άλλα είναι από πέτρα! Από τον ασήμαντο χαλαζία. Αντικαθιστούμε τα πάντα με ασφαλτο και ταχύτατα αυτοκίνητα κι απ' την άλλη θαυμάζουμε τις παλιές κατοικίες με πέτρα, φτιάχνουμε φούρνους με τον Κυκλαδικό σχιστόλιθο, αντικαθιστούμε τις χειροποίητες ξερολιθιές με ευθυγραμμισμένες κατασκευές με μαρμαρόπετρες ή με σχιστόλιθο. Θαυμάζουμε τα αγάλματα της αρχαιότητας και τα εκθέματα του μουσείου και εγκαταλείπουμε τον ασβέστη για το πλαστικό λευκό.

ΠΑΡΙΑΝΗ ΘΥΡΑ ή ΘΗΡΑ

ΑΠΡΙΛΙΟΣ 2004, Φ.118